

3 271.2
МАНАСТИР РАВАНИЦА



КУЛТУРА

Манастир Раваница



400000952

COBISS 





3 271.2

МАНАСТИР РАВаницА



РАВаницА 1989.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"ДУШАН МАТИЋ"
ЂУПРИЈА



ЗАВИЧАЈНО ОДЕЉЕЊЕ

Бр. 400002859 Епископа

С благословом
браничевског Хризостома

Издаје Управа Манастира Раванице
35233 Сење код Ђуприје

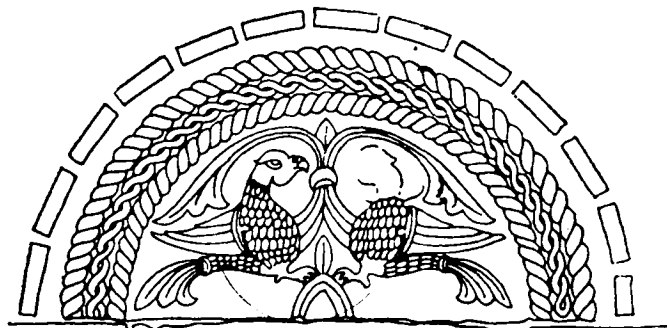
Текст приређен по др Владимиру Р. Петковићу,
Михајлу Поповићу и Рајку Николићу.

Уредник: Градимир Станић

Умножено августа 1989. године у 20.000 примерака.

У м н о ж а в а :

Завод за умножавање при Светом арх. Синоду
Београд, 7. јула 5



Манастир Раваницу са црквом посвећеном светом Вознесењу Господњем сазидао је свети кнез Лазар 1381. године.

У једном старом рукопису пише о њему: „Подигне из темеља храм у славу Вознесења Господњег врло висок и леп, утврди га на четири стуба и озари га живописом... украси га златом и обичним украсом; обдари га богато разним сасудима сребрним и позлаћеним... Огради га градом и утврди га са седам кула; сагради трпезарију... сазида ћелије и прилепи их уза зид као птичија гнезда... Засади винограде и подигне воћњаке. Онда сабра у њему велики број монаха и установи општежиће... Сазида и други храм који лежи на источној страни у подгорју тога места... и подигне болнице за болесне монахе, за странце и ослабљене”.

Свети Кнез није жалио средстава како би подигао и на достојној висини одржао манастир у коме је хтео имати склониште и за живота и после смрти. У повељи коју је дао Раваници нарочито се наглашава да је све што припада ма-

настиру сам откупио и добровољном променом имања прибавио. То је нашло одраза и у народној песми:

Што је Лазо саградио цркву
За живота јоште за својега
Саградио себи задужбину
О свом лебу и о своме благу
А без суза, без сиротињскије.

Само 8 година после довршења Раванице догодила се Косовска битка (1389), када је свети кнез Лазар погубљен. Тело светог Кнеза било је прво сахрањено у цркви у Приштини, после две године пренето у Раваницу и у њој почивало читавих 300 година.

После Косовске битке Турци су више пута пленили целу српску земљу. Тада су поједина утврђена места била жртве њиховог пустошења. У броју ових спомиње се и тврђава ман. Раванице. Забележено је да је Раваница паљена и пустошена 1398, 1427. и 1436. године.

После коначне пропасти српске државе (1459. г.), Турци су подвргли општем пустошењу све манастире. Тада су поново опустошили и Раваницу и из цркве однели све сребро и злато које су нашли. Саму цркву — како сведочи један путописац из XVI века — нису дирали.

Од 1687. до 1691. године настали су за Раваницу тешки дани. Записи из тих година спомињу како је она и тада паљена и пљачкана, а манастири убијани, тако да је скоро запустела.

Јеромонах раванички Стефан Даскал оставио је спомен о страшним данима које је Раваница преживела крајем XVII века. По његовом запису, у пролеће 1690. године патријарх пећки Арсеније Чарнојевић са 37 хиљада породица морао

је испред турске силе бежати преко Дунава. Тада и монаси из манастира Раванице узеше мошти светог кнеза Лазара и придружише се патријарху Арсенију. Ишли су четрдесетак дана док не приспеше у град Будим и ту, више Будима, населише се у месту званом Сент-Андреја. Ту се настани патријарх са епископима, монасима, и многобројним народом. Раваничани подигоше у Сент-Андреји близу дунавске обале малу цркву и у њој положише мошти светог кнеза Лазара 1697, како пише Стефан Даскал, раванички калуђери оставише Сент-Андреју и нађоше у шуми у Фрушкој Гори пуст манастир Врдник. Они обновише овај манастир и покрише га, саградише од дрвета трпезарију и ћелије, а у цркви коју — за успомену на Раваницу — посветише Вазнесењу Господњем, положише мошти светог кнеза Лазара.

Одвојени од свога манастира, раванички монаси су и даље сматрали да припадају својој старој обитељи.

Чим је 1718. године утврђен у Пожаревцу мир између аустријског ћесара и Турака, једини од живих монаха раваничких који се био затекао у Врднику, јеромонах Стефан Даскал, зажеле да види своју негдашњу обитељ у Србији. Још се мир не беше углавио, а он се крете на пут. Он затече манастир сасвим пуст. Црква се налазила у жалосном стању. Припрата (западни део цркве) била је све до темеља у развалинама. По цркви беше изникло дрвеће. Све је било зарасло у коров, тако да се није могло распознати ни место где су била врата. Те зиме јеромонах Стефан припреми све што беше потребно за оправку цркве, а за даље три године подиже припрату и обнови ћелије.

Овај јеромонах Стефан, чији се лик и данас сачувао у припрати, северно од улазних врата, носио је надимак даскал (учитељ), јер он беше ту, у обновљеној Раваници, отворио школу. Из те школе изашао је велики број свештеника који се у својим записима хвале да су учили код даскала Стефана. Ова се раваничка школа одржала кроз цео XVIII век.

Кроз цео тај век одржавала се и веза између манастира Раванице у Србији и Врдника у Срему. Када 1739. аустријска војска беше потучена од Турака, патријарх Арсеније IV Шакабента, који се беше јако експонирао у корист Аустријанаца, био је принуђен да пређе у Аустрију. Тада се и све српске цркве нађоше у незгодном положају. Раванички монаси онда нађоше за добро да све манастирске ствари пренесу у Врдник.

У ратовима који су се при крају XVIII века водили у Србији с Турцима, братство манастира Раванице играло је врло значајну улогу. У манастиру је био главни стан брата Коче Петровића, по коме је и војна названа „Кочина крајина“. 9. априла 1788. главни стан Кочина брата беше нападнут са великом снагом од Турака и тада је Раваница поново опљачкана, а ћелије попаљене. Године 1794. црква је поправљена и ћелије поново озидане.

Неке су оправке вршене и у Карађорђево и Милошево време.

Године 1833. је израђен и постављен садашњи иконостас у цркви. Тада је игуман манастира био Никанор Кнежевић, родом из Шибеника, постриженик манастира Крке (умро на Св. Саву 1838. и сахрањен са јужне стране олтара).

Највише је у XIX веку у Раваници урађено за време архимандрита Диснисија Поповића —

Ђуне, који је био настојатељ манастира пуне 22 године (од 1842.—1864). Родом је био из Червића из Срема, гимназију је свршио у Новом Саду, богословију у Карловцима и философију у Загребу. У Србију је прешао 1839. и прво био чиновник Конзисторије, а затим професор Богословије. 1842. постављен је за настојатеља ман. Раванице. 1844. кнез Александар Карађорђевић одобрио је да се манастир оправи о државном трошку. Манастир је оправљен и покривен лимом. 1846. године пробијен је пут од „Врела“ код села Сења до манастира и подигнут преко речице Раванице мост од тесаног камена на свод. (Дотле се у манастир долазило преко брда које се налази с југозападне стране манастира). 1849. на рушевинама старе велике Лазареве трпезарије са северне стране цркве, подигнут је манастирски конак, који је 1850. довршен и који постоји и данас.

За време архимандрита Јосифа Гавриловића (1894—1905) начињен је био у цркви под од цементираних плочица, а споља на цркви свуд околу озидан „сокл“ од црвеног тесаног камена.

Најдуже је био старешина ман. Раванице архимандрит Макарије Милетић (пуних 35 година — од 1908. до 1943). Он је препокрио цркву кад се 1919. године вратио из I светског рата, у коме је учествовао као војник свештеник. Изменио је затим столарију на цркви и конаку и снабдео конак потребним намештајем. Сазидао је више зграда на бившој манастирској економији „Бигар“ у Кучајнским планинама. За његово време обављена је на Видовдан 1939. године величанствена прослава 550. годишњице Боја на Косову. 25. јануара 1943. архимандрит Макарије је стре-

љан од стране Немаца на Бањици због тога што је помагао снаге Отпора против окупатора. После хапшења и погубљења архим. Макарија уништена је — по ко зна који пут у историји — сва манастирска покретна имовина. Само, здања цркве и конака нису претрпела већу штету.

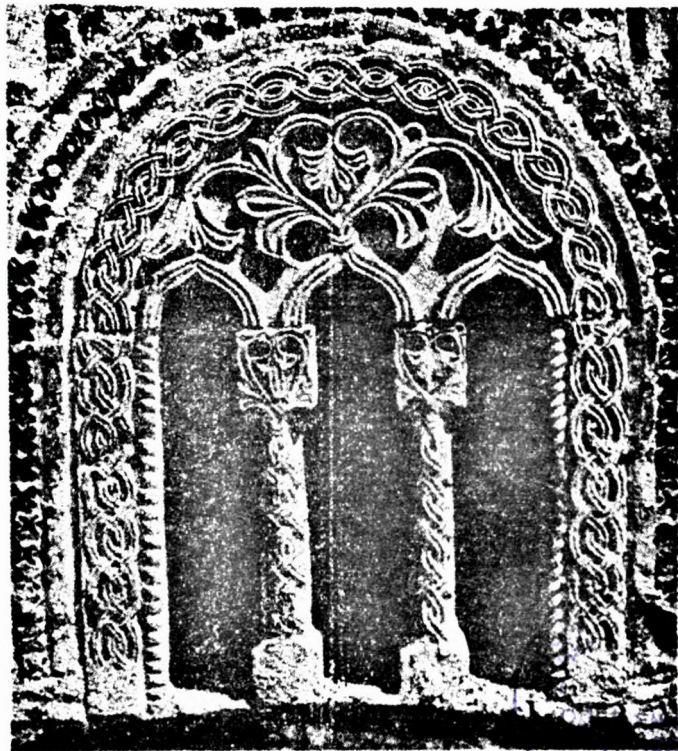
*

Из овога прегледа виде се, углавном, неприлике кроз које је Раваница од постанка до сада пролазила. У XV веку Турци су манастир често нападали и пљачкали. У XVI веку он живи животом осталих манастира притешњених од Турака. При крају XVI века, приликом сеобе под Чарнојевићем, он запусте. У првој четвртини XVIII века поново је био нападан и пљачкан од Турака. У XIX веку је живот у њему текао поново и видео је лепих дана. За време I и II светског рата поново је доживљавао пљачкање и пуштошење.

Али раваничка црква преживе све катастрофе и — сем оног рушења припрате крајем XVII века — увек остаде поштеђена. Године 1568. путописац Пигафета, а 1789. игуман Исаија изричито тврде да је црква увек остала поштеђена. Најопсежнија рестаурација цркве била је она у почетку XVIII века, кад је припрата поново подигнута. Осим те припрате која је при рестаурацији у XVIII веку добила потпуно нов облик, остала архитектура цркве није много измењена и ми смо у срећном положају да имамо пред собом цркву која споља није скоро нимало изменила свој првобитни изглед.

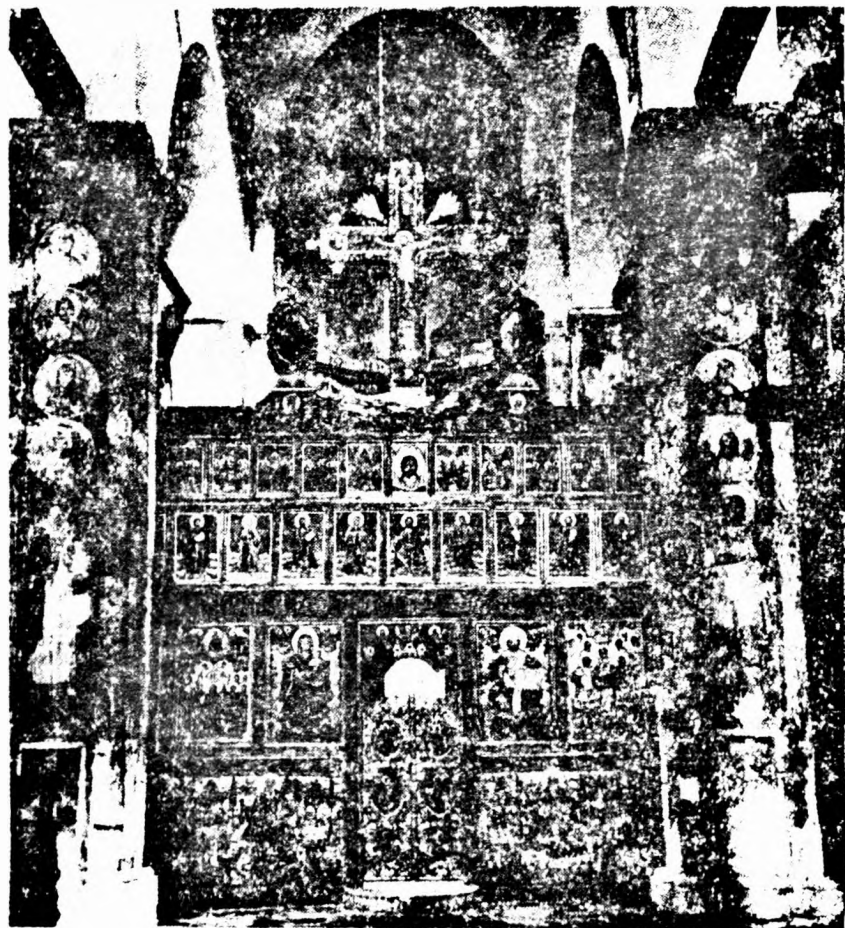
Од 1955. године Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије врши стручну конзервацију цркве. Са крова је скинут плехани и поново постављен оловни кров. Зидови су очишћени од малтера којим је црква у XIX веку била омалтерисана, тако да је дошла до израза сва живописност грађевине, зидане наизменично од камена и опеке. После скидања малтера и креча дошла је до израза орнаменти-

Јужни прозор на западној фасади



ка око прозора. Око целе цркве изграђена је каменом поплочана стаза и дренажа. Очишћене су и конзервиране фреске у цркви и постављен нови

Поглед на иконостас и унутрашњост равничког храма



под од белог мермера. Наместо дрвених, постављени су мермерни оквири око прозора.. Отпочето је чишћење и конзервирање преосталих камених кула.

Главни део цркве Раванице је споља врло живописан. Има једно веће и 4 мања кубета. Зидови цркве су изграђени од наизменичних редова тесаника и опека. Складни испади и удубљења, дају зидним платнима пуно живота. Прозори су уоквирени обилном пластичном орнаментиком. Они су сви двојни, изузев једног тројног на западном зиду цркве. Црква има само једну розету која се такође налази на западном зиду цркве више тројног прозора. Декоративни ефекат зидова појачава низ малих, шупљих крстова израђених у теракоти и у облику звездастих лончића утиснутих у зидове. Они су поређани око аркаде прозора и чине круг око розете. У горњим пољима су тако нанизани да формирају оригиналне крстове од шест кракова који почивају на једноме постаменту у облику правоугаоника. Поља која обухватају луци, покривена су орнаментиком у облику шаховске табле, формиране од црвених опека и од сивкастог камена. Од посебност је значаја скулптурална орнаментика махом стилизованих биљних мотива: цветови испреплетених стабала, палмете, грифони и сл.

Живопис Раванице је слабо очуван. Највећи део фресака, насликан у горњим деловима цркве; пропао је. Преостатак је или сачуван у бедним фрагментима или је дошао до наших дана у очајном стању. Од преосталих фресака најпре се по свом значају издваја ктиторска композиција

на западном зиду на којој су представљени свети кнез Лазар и кнегиња Милица са својим малолетним синовима Стефаном (Високим) и Вуком. Поред ктиторске композиције необично су вредне и фигуре светих ратника у северној и јужној певници. Изнад светих ратника насликане су сцене из Христовог живота као и сцене Христових чуда које испуњавају горње површине свих зидова. У јужној певници живописане су у једној зони „Исцељење раслабљенога” и „Исцељење слепога у бањи Силоамској”. Изнад њих је „Божјиња химна” и „Дванаестогодишњи Исус међу књижевницима у јерусалимском храму”. Сасвим у врху јужне певнице, дата је велика композиција „Уласка Христовог у Јерусалим”, која се својом живошћу и тежњом да се што верније прикаже овај свечани тренутак, може сматрати као једна од најуспелијих фресака са овим мотивом у нашем средњовековном сликарству. Сцена је пуна живота. Једна мајка уздиже на рукама своје нејако дете, које с гранчицама у руци поздравља Христа; један човек носи на десноме рамену једно, док левом руком води друго дете. Око се зауставља на безброј детаља. Сцена с децом која се отимају о хаљину, уноси у слику и нешто жанра. Зид којим је спасан град (Јерусалим) и зграде у њему појачавају декоративни ефекат слике.

У централном кубету налазе се фреске 16 старозаветних пророка.

На западном зиду налази се, као и у осталим црквама ове епохе, „Успеније свете Богородице”. Многобројни медаљони светитеља на стубовима и дуж свих зидова сликани су живим и светлим бојама и представљају новину у сликарству крајем XIV века.

У тематици овог сликарства уочавају се извесни нови мотиви, карактеристични за ово доба ратова с Турцима и стрепње пред турском освајачком најездом: сликају се свети ратници и читави циклуси Христових чуда. Инстинктивно се спремало за одбрану и очекивала чудесна помоћ Божја.

У колориту фресака преовлађује живописни елеменат. Уметник познаје драж која лежи у контрастима зелене и црвене, црне и жуте, жуте и плаве боје. Лепота медаљона на стубовима, о које се опире централно кубе, дугује се контрастима ових боја. Интензивно плава боја позадине, са које се издвајају ови медаљони, још већма појачава живописни ефекат. Потези светлих боја на лицу, оживљене овде-онде дубоким зеленкастим сенкама, дају лицима више акцената и моделисању више природности.

На жалост, за разлику од других манастира, у Раваници нису све фреске рађене на свежем влажном малтеру. Тој се околности и дугом прокишњавању цркве има највећим делом да припише што су се боје брзо испрале и избледеле.

Живописна орнаментика је у Раваници богато заступљена. Ње има на колонетама стубова, на дрвеним стегама које везују цркву, на венцу „тамбура“... Заступљена је „геометријска“ и „биљна“ орнаментика у најразноврснијим преплетима. И орнаментика износи на видик уметникову тенденцију за живописним контрастима. Лепота свих орнамената управо и лежи у живописном ефекту који чине контрасти боја.

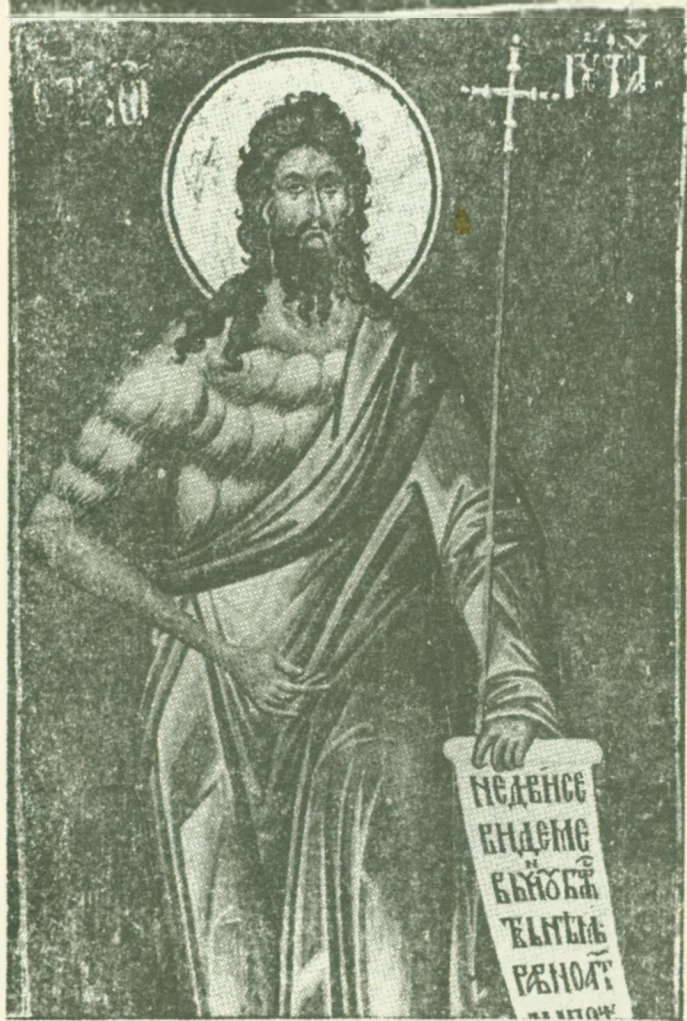
Живопис припрате (западног дозиданог дела цркве) је из XVIII века. Ове су фреске вероватно радили зографи из Македоније. Од значаја је већ поменути портрет јеромонаха Стефана Дас-

кала, који је подигао ову припрату и обновио манастир. Он је насликан одмах до улазних врата, на западном зиду са северне стране.

Од првобитног живописа из XV века счувана је у припрати само икона св. Богородице изнад улазних врата у главни део цркве.

Сцене са чудима у јужној певници





Св. Јован Крститељ, фреска из кубета цркве



Старозаветни праведник, фреска из малог кубета св. храма

У југоисточном углу припрате налази се **гробница преподобног Ромила** који се у XV веку подвизавао близу манастира Раванице у једној пећини (уништеној приликом изградње железничке пруге Д. Ђуприја — Равна Река).



Многооки херувим, фреска у тамбуру малог кубета

•

Мошти светoга кнеза Лазара које су 300 година лежале у Раваници (на постољу испод ктиторске иконе у западном делу главне цркве), налазе се сада у београдској саборној цркви, куда су пренете за време II светског рата из ман. Врдника у Срему.

•

Око манастира очуван је, поред свих рушења у току векова, део утврђења. На северозападу су очувани делови „куле Милоша Обилића“, а северисточно од конака „кула кнеза Лазара“ на којој се још виде трагови фресака у једној малој апсиди.

•

На јужној страни од цркве налази се гроб Карађорђевог војводе Цинцар Јанка Поповића, родом из Охрида, који је у Србију дошао око 1800. године, учествовао у Првом устанку и нарочито се истакао у боју на Мишару.

•

Монахиња Јефимија била је кћи ћесара Војихне, намесника области око града Дrame (сада северна Грчка), и жена деспота Јована Угљеше Мрњавчевића, који је био господар у крајевима око града Сера.

После Угљешине погибије на Марици 1371, Јефимија је живела на двору кнеза Лазара у Крушевцу код своје рођаке кнегиње Милице, а

после Кошовске битке (1389) помагала је Милици и њеним синовима Стефану и Вуку у управљању државом.

Као калуђерица живела је касније у манастиру Љубостињи, Милициној задужбини. Ту је 1402. године извезла златном жицом „Похвалу“ на покрову за кивот светог Кнеза Лазара.

Кивот се са моштима светог Кнеза данас налази у београдској саборној цркви, а Јефимијин се покров чува у Музеју Српске православне цркве у Патријаршији у Београду.

ЈЕФИМИЈИНА „ПОХВАЛА“ КНЕЗУ ЛАЗАРУ

Међу лепотама овога света васпитао си се од своје младости, о нови мучениче Кнеже Лазаре, и снажна рука Господња показа Те силним и славним међу свом земаљском господом. Управљао си земљом Отачаства свога, обасипао си свим добрима поверене Ти хришћане и с храбрим срцем и с великом вером изишао си пред Непријатеља*, расудивши да ти срце не може гледати како хришћанима Твога Отачаства владају Исмаиљани. Одлучио си: ако не победиш, да оставиш земаљско господство, обагриш се својом крвљу и ступиш међу војнике Цара Небеског. И тако си обе жеље испунио: и Непријатеља* си поразио и од Бога венац мучеништва примио.

Сада, када си прешао у небесну вечну радост, немој заборавити своју децу, која су остала сирота. Многе невоље и боли обузеше Твоја љубљена чеда и у многим мукама проводе живот, јер над њима владају Исмаиљани.

* Султана Мурата.

Свима нам је неопходна Твоја помоћ, зато Те преклињемо: моли се Господу за љубљене Ти синове и за оне који им с љубављу верно служе, јер су Твоји синови изложени великим невољама. Они који једу њихов хлеб подигоше против њих велику буну, бацивши твоја добра у заборав.

О Мучениче, иако си прешао из овога живота у вечни, Ти осећаш муке и невоље своје деце. Преклони колена пред Господом, који Те увенчао славом и умоли Га да Твоја деца богоугодно и у добру проведу живот. Помоли се још да православна хришћанска вера остане неокрњена у Твојем Отачаству.

Моли се да Бог даде победу Твојим љубљеним синовима, кнезу Стефану и Вуку над видљивим и невидљивим непријатељима.

Сабери свете мученике и помоли се са њима Богу који Те је прославио. Позови светог Георгија, покрени Димитрија, убеди Теодора, а не остави ни четрдесет севастијских мученика у чијем завиचाју* војују љубљена Ти чеда кнез Стефан и Вук. Моли да им се даде од Бога помоћ. И дођи нам у помоћ где год да си!

Погледај милостиво на овај мој мали дарак и прими га као велики. Нисам Ти могла принети достојнију похвалу, него — по сили мог малог разума — само ову, те и не заслужујем награду.

Али Ти си, мили мој господару и свети мучениче, био издашне руке и када си раздавао блага овога света, па ћеш тако обилно раздавати и она велика и непролазна блага која си сада од Бога примио.

* У Малој Азији, где су се тада налазили на војни Стефан и Вук.

Ти си мене — избеглицу, примио у свој дом
и исхранио. Сада Те молим и за земаљско и за
духовно добро: и да ме, сироту, исхраниш и да
утишаш љуту буру душе и тела мојега —

— Јефимија Ти, свети, ово усрдно приноси.



РАВАНИЦА ДАНАС

30. октобра 1946. године управу манастира Раванице примила је игуманија **Јефимија Мићић** са 25. монахиња. Том приликом је Раваница први пут у историји постала женски манастир. Игуманија Јефимија је у то тешко послератно време уложила много труда да манастир подигне, како у економском, тако и у духовном погледу. Сакупила је поново бројно сестринство које је у току рата двапут протеривано и растурано (први пут од Мађара из манастира Ковиља у Бачкој и други пут од усташа из манастира Фенека у Срему). У Раваницу је игуманија Јефимија дошла из Свете Петке где је за време окупације управљала Домом избегличке деце, а после рата Домом дефектне деце. Умрла је 3. августа 1958. у Раваници где је и сахрањена.

Сад је настојатељица овог манастира игуманија **Гаврила Игњатовић**. Рођена је у Чукојевцу

код Краљева 1920, замонашена у расу 1946. у ман. Раковици, у малу схиму у Раваници 1956. Примила управу ман. Раванице после смрти игуманије Јефимије 1958, произведена у чин игуманије 1960. Поред Раванице игуманија Гаврила управља и манастиром Св. Петке код Параћина, где је смештен Дом дефектне деце коју наизменично негују сестре ова два манастира.

Сестринство оба манастира сачињавају, поред игуманије: 24 монахиње, 26 расофорних монахиња и 10 искушеница (стање на дан 1. јула 1987).

Духовничку дужност врше у Раваници: синђел Максим Рајчић, јеромонах Јован Ристивојевић, Харитон Бранковић и Ромил Ружић, а у Св. Петки јеромонах Лазар Лукић.

Године 1981. свечано је прослављена 600-годишњица постојања манастира Раванице, у присуству Његове Светости Патријарха господина Германа, епископа браничевског г. Хризостома, епископа шумадијског г. Саве и епископа тимочког г. Милутина, као и многобројног народа, свештенства и монаштва.

СВЕТОЈ РАВАНИЦИ

Наша српска, мила Раваница,
Часнога је крста заточница,
Часног крста и слободе златне,
Јек и одјек Жиче седмоврате.

Ту је душа светога Лазара
И дичноста Рада неимара;
Ту је душа царице Милице,
Ту косовске душе мученице.

Ту је душа Високог Стевана;
И великог старца Југ Богдана;
Ту су душе девет Југовића
И војводе Милеш Обилића.

Ту су душе косовских ратника
И без броја српских дужовника
Што земаљско царство оставише
А небеско царство задобише.

Свима њима ми се поклањамо,
Витештвом се њиним напајамо,
Ромилову љубимо гробницу
Молећ Бста и Богородицу.

Молимо се Свевишњему Богу
Да нам љубав дарује и слогу.
И славимо Пресвету Тројицу
Да нам чува цркву Раваницу.

ПРЕНОС МОШТИЈУ СВЕТОГ КНЕЗА ЛАЗАРА У РАВАНИЦУ

Кад Лазару одсекоше главу
На Косову, крај воде кладенца,
Састаше се многи свештеници,
Три стотине старих калуђера,
И дванаест великих владика,
И четири стара патријарха:
Прво пећки, друго цариградски,
Васељенски и јерусалимски;
Облачише велике одежде
И на главу капе камилавке

И у руке књиге цароставне,
Па читаше велике молитве
И држаше велика бденија;
За три дана и три ноћи тамне
Ни седоше, ни се одморише,
Ни легаше, ни санка имаше:
Моле свеца, куд ће светац поћи,
И којој ће Лазо задужбини:
Ил' ће Жичи или Студеници,
Или Пећи или Дечанима,
Ил' ће Петци, или ће Павлици,
Ил' Петровој цркви под Пазаром,
Ил' у Градац, или у Девича,
Ил' у Бањску, ил' у Милешевку,
Ил' у Призрен Аранђела цркви,
Да или ће у Вилиндар свети.
Неће светац задужбини туђој,
Већ он хоће својој задужбини,
А у своју красну Раваницу,
Под високом, под Кучај-планином,
Што је Лазо саградио цркву
За живота јоште за својега,
Саградис' себи задужбину,
О свом хлебу и о своме благу,
А без суза, без сиротињскијех.
Пренесоше мошти светитељске,
Свето тело славног цар - Лазара,
У његову красну задужбину,
Задужбину, цркву Раваницу.



Слике на корицама:

I страна: поглед са североистока на манастирску цркву Христовог вазнесења.

II страна: Композиција Исцељење слепорођеног, у апсиди јужне певнице раваничког храма.

III страна (горе): Богомати на престољу са Богодететом Исусом на крилу, између два анђела — фреска рађена пре 1377. у олтарској апсиди раваничког храма.

IV страна: Вез монахиње Јефимије из 1402. г. за ковчеж са моштима (телом) св. кнеза Лазара који је монахиња Јефимија извезла сребреном и позлаћеном жицом на црвеном атласу. Чува се у Музеју СПЦ у Београду.



